

САДДИ ИСКАНДАРИЙ

I

Худоё, мусаллам худолик санга1,
Биров шаҳки, даъби гадолик санга.

Худованди бемислу монандсен,
Худовандларга худовандсен.

Забардастлар зердастинг сенинг,
Бийиклар келиб борча пастинг сенинг.

Санки кўргузуб мавж дарёи жуд,
Сен айлаб аён коргоҳи вужуд.

Вужуд аҳлининг коми жудунг била,
Келиб жуд қойим вужудунг била2.

Вужудунг қачон қилса зоҳир қидам,
Бўлуб борча ашё вужуди адам.

Замонеки кавнайн маъдум эди,
Адам тангнойида мактум эди.

Не кун оразидин бор эрди нишон,
Не тун турраси анда анбарфишон.

Саҳардин фалак золи рў тоза йўқ,
Шафақдин юзига анинг ғоза йўқ.

Не афлоку, не мутгасил анда давр,
Не эл, не анинг давридин элга жавр.

Не олам диёридин осор ҳам,
Не пайдо диёр ичра дайёр ҳам.

Сен ул навъ мавжуд эдинг, бал вужуд
Ки, будунгга йўқ эрди нанги набуд.

Аён бўлмаин баҳри зотингга мавж,
Анинг мавжиға не ҳазизу не авж.

Жамолингки меҳри жаҳонтоб ўлуб
Хафо пардаси ичра ноёб ўлуб.

Жамолингга чунким зухур истадинг,
Қуёшингга ифшойи нур истадинг.

Бу навъ иқтизо айлади ҳўблуг
Ки, қилғайсен изҳори маҳбублуг.

Чу маҳбублук амри пинҳон эмас
Ки, то бўлмағай ошиқ имкон эмас.

Чу бори ҳуснға ишқ лойиқ баса,
Керак бўлди ҳуснунгға ошиқ баса.

Чу бир жунбуш этти аён баҳри зот,
Падида ўлди амвождин коинот.

Ики ҳарф амрин қилиб нуктавар,
Аён айладинг мунча дилкаш сувар.

Чу қилдинг малак хайлини жилвасоз,
Алар қисмати бўлди зикру ниёз.

Ики, учу тўрт очилиб парлари,
Ҳарими жалолнинг кабутарлари.

Тилаб ул кабутарлар оромини,
Ясадинг фалак қасрининг томини.

Чу афлок тарҳиға чектинг қалам,
Ҳаво сафҳасиға чекилди рақам.

Тўқуз гунбад ул навъ чектинг баланд
Ки, ваҳм анда руст айлай олмас каманд.

Келиб бир-бири ичра ҳар бир ниҳон,
Фазо ҳар бирига жаҳон дар жаҳон.

Алар жавҳарини басит айладинг,
Бирин секизига муҳит айладинг.

Бори бир-бири жавфида тў-батў,
Бири бирга вобаст ўлуб мў-бамў.

Борин табъ бир жониб айландуруб,
Бурунги борин табъ ила ёндуруб.

Бўлуб ул секизнинг мадори анга,
Таҳаррук аро ихтиёри анга.

Яна бирда сабт айладинг собитот,
Анга сайр, аммо буларға сабот.

Тушуб давр аро жоми нилуфарий,
Анга берк юз минг шараф гавҳари.

Мурассаъ жавохир била бўлса жом,
Вале давр аро жом топса хиром.

Неча бор эса сайр зоҳир анга,

Не тонг маҳкам ўлса жавоҳир анга.

Бўлуб жилвагар юз туман моҳваш,
Вале жилва ичра сукун бирла хуш.

Яна бирни ундур хисор айладинг,
Бировни анга қалъадор айладинг.

Муҳандис шиори тааммул иши,
Таҳаммуллик ул навъ бўлмай киши.

Батийравлиғи ҳилм аёғи киби,
Гаронжонлиғи сабр тоғи киби.

Кўзидин бало рахнаси очилиб,
Дамидин нуҳусат ўти сочилиб,

Қаро юз била чархи гардуннишин,
Нечукким, харос уйи ичра чибин.

Яна бирни бир маъбад эттинг васеъ,
Анинг обиди кадр аро бас рафеъ.

Саодат зиёсин сочиб меҳрсон,
Юзинда шараф ҳулласи тайласон.

Топиб «Кимийи саодат»қа йўл,
Фалак хонақоҳида ғаззолий улЗ.

Фалак гунбади ичра кандилдек,
Ваё Арш буржида Жибрилдек.

Бўлуб яхшилиққа мунир ахтаре,
Харидор, яъни дейин Муштарий.

Яна бирни бир мақтал эттинг ажиб,
Анинг сокини қотили, бас муҳиб.

Киши тиғидин топмайин баҳр амон,
Бешинчи мамоликда ул қаҳрамон.

Келиб ламъаи тиғи барқи бало,
Ҳамул сув аро халқ ғарқи бало.

Бўлуб шева эл бўйнин урмоқ анга,
Итик тиғ ила бош учурмоқ анга.

Кесук бошнинг косасин жом этиб,
Вале қон май ўрниға ошом этиб.

Келиб иш анга чарх даврида қаҳр,
Қадаҳ даврида, ўйлаким қатра захр.

Яна бирни бир равза қилдинг назих,
Муқими анинг хурдин ҳам фарих.

Демай хурким, чарх мулкида шох,
Анга тахти феруза оромгоҳ.

Сипеҳр аҳлининг зеб ила зайни ул,
Демай айна ул, қурратул-айни ул.

Бўлуб зоти рахшанда миръот анга,
Гувоҳ ушбу даъвода заррот анга.

Бири гунбади чархи гардон аро,
Анингдекки, зар шамса айвон аро.

Яна бирни тоқи баланд айладинг,
Муқим анда бир нўшханд айладинг.

Куёш чехралик шўхи барбатнавоз
Ки, жон риштаси тор анга, чолса соз.

Чу ториға дастон гузориш бериб,
Бағирларға тирноғи хориш бериб.

Қачон хушнаво лаҳн бунёд этиб,
Агар Ақли Кулл бўлса фарёд этиб.

Қаёнким етиб барбатидин нағам,
Не йўл анда топиб кудурат, не ғам.

Фалак тоқида ун чекиб кўнгли тинч,
Бўлуб, ўйлаким доира ичра синч.

Яна бирни қилдинг кутубхонае,
Ичинда китобатда фарзонае.

Мудаққиқ замирида мамлу фунун,
Келиб диққат аҳли аро зуфунун.

Иши сарбасар лаъбу найранг ўлуб,
Сувдек қайдаким етса, ул ранг ўлуб.

Шиори хороши қалам айламак,
Нукат сафҳа узра рақам айламак.

Фалак дуржида лавҳи даркордек,
Давот узра бир нақши паргордек.

Яна бирни соз айладинг турфа дайр,
Анинг сокинин айладинг тезсайр.

Боридин итикрак хироми анинг,
Вале тегмайин ерга гоми анинг.

Манозилға бот-бот қилиб интиқол,
Отин гоҳ этиб бадру, гоҳи ҳилол.

Вуболу шараф кўргузуб суръати,
Гаҳи заъфи ортиб, гаҳи қуввати.

Фалак даврида суръати ичра зўр,
Тегирмон тоши узра андоқки мўр.

Чу обоға бу навъ бердинг сифот,
Алар таҳтида айладинг уммахот.

Аъто етти-ю, тўрт қилдинг ано,
Натижа уч эттинг булардин яно4.

Не тонг, гар ано тўрт қилдинг мубоҳ
Ки, тўрт ўлди шаръ ичра жойиз никоҳ.

Бирининг мизожини тез айладинг,
Анинг табъини шуълаҳез айладинг.

Бирига бериб лутфи табъи ҳаёт,
Ҳаёт аҳлиға бердинг андин нажот.

Бирин сойир эттинг, нечукким само,
Сафо ичра миръоти гетинамо.

Ясодинг касофат бирининг ишин
Ким, ул бўлди бу ишдин асфалнишин

Бериб бу тазаввужға пайванд ҳам,
Падид айладинг неча фарзанд ҳам.

Бирига ҳажар жисмидин тўшадур,
Анга нақд балким жигаргўшадур.

Бирига нуму жилвасидин ҳаёт,
Қади жилвада найшакар, бал набот.

Бирин лутф аро жавҳари жон дейин,
Анга обхўр оби ҳайвон дейин.

Мунга тегру ғилдинг маротибнавард
Ки, очтинг башар гулбуни ичра вард.

Очилғоч бу гулшанда инсон гули,
Не инсон гули, боғи ризвон гули.

Таниға шарафдин дувож айладинг,

Бошин ҳам сазовори тож айладинг.

Қилиб кўнглини роз ганжинаси,
Юзин айладинг зот ойинаси.

Анга айлагач нури хуснунг зуҳур,
Ўқубон малак хайли Аллоҳ нур.

Чу бу навъ мавжуд қилдинг ани,
Малойикка масжуд қилдинг ани.

Қаю кўзгуда тутса аксинг вужуд.
Малойик нечук қилмағайлар сужуд.

Бош индурмаган айлаб изҳори таън,
Не тонг таъм нуни анга тавқи лаън.

Чу бердинг анга рутба мундоқ баланд,
Қилиб кўнглини севмагинг аржуманд.

Чу ишқинг ўти солди кўнглига тоб,
Қуёшнинг юзидин кеторди саҳоб.

Қуёшингга худ монеъи йўқ эди,
Ҳижоби анинг ўзлуги-ўқ эди.

Чу рафъ айладинг ул ҳижобин анинг,
Фузун айладинг ишқи тобин анинг.

Сени кўрди ҳар ёнки солди кўзин,
Чу бори сен ўлдунг, итурди ўзин.

Ажаб ҳолким, бўлса айни шухуд,
Чиқорғой биров жонидан шавқи дуд.

Зиҳи турфа маъшуқи ошиқнавоз
Ки, қилмоққа ўз хуснини жилвасоз.

Карам бирла халқ айлагай оламе,
Бу оламда максуд анга одаме.

ғараз одаме анга олам туфайл,
Неким ғайри оламдур, ул ҳам туфайл.

Киши кўрмамиш ҳаргиз андоқ киши
Ки, ошиққа ошиқлик ўлғай иши5.

Яқин англасам ғайр бордур адам,
Ўзунг ошиқу ишқу маъшуқ ҳам.

Чу маъшуқу ошиқ сен ўлдунг тамом,
Санга ишқу ушшоқдин вассалом.

II

Муножот ул Карими Халлоқ ва мукаррами алал-итлоққаким, карамининг «коф»и саркашлик била ёзуқ «қоф»ини ерга паст қилур ва «ро»си ройи оламоро била маъсият «айн»ин кўр этар ва «мим»и лутфи эмим била хато хаттига афв рақами чекар ва ўз журми олойишин демак ва баҳри ғуфронидин амон истамак

Лакал-ҳамд, ё Акрамал-Акрамин,
Карам аҳлин этган гадойи камин.

Карим ўлса оламда ҳар навъ шоҳ,
Анга сен карам қилдинг ул дастгоҳ.

Карамдин киши қайда сочқай дирам,
Дирам сен анга қилмоғунча карам.

Карам аҳли гар соҳиби тож эрур,
Ки, хони наволингга муҳтож эрур.

Анга сен хазойин эшигин очиб,
Чу сочмоққа амр айлабон, ул сочиб.

Бас, ул филҳақиқат карамкеш эмас,
Ўзунг Мукрим, ул бир сабаб беш эмас.

Чу сен Мукрим, аҳли карамдур сабаб,
Десам Акрамул-Акрамин не ажаб.

Мунга ўзга маъни доғи бордур,
Акобир сўзидин намудордур

Ки, айна карамдин қачонким Илоҳ,
Гунаҳкордин ўткарур бир гуноҳ.

Карам фартидин будур онинг иши,
Ким ул ишга ўзга тутулмас киши.

Улусқа агар ул гуноҳ ишдурур,
Қиёматқача афву бахшишдурур.

Бу янглиғ карамдин расули амин
Сени этмиш ул Акрамул-Акрамин.

Илоҳий, аларким гунаҳкор экин,
Сен ўткармаган не гунаҳ бор экин?

Чу ҳар мужримекм, сен эттинг карам,
Сўрулмас ҳамул журм ила ўзга ҳам.

Агар афв бирла карам будурур,

Бори халқнинг журми маъфудурур.

Сангаким карамдур бу ғоятқача
Ким эл маъфу ўлса ниҳоятқача.

Чу дарёи раҳматқа солғанда мавж,
Қурук қолмамиш не ҳазизу не авж.

Неча менда журм ўлса беҳад падид,
Не янглиғ бўла олғамен ноумид.

Неча маъсиятдин табаҳкормен,
Ниҳоятдин ортуқ гунаҳкормен.

Қадимни хижолат юки ҳам қилиб
Анга журм сарборлиқ ҳам қилиб.

Тутошиб вужудумға ҳирмон ўти,
Не ҳирмон ўти, балки исён ўти1.

Бу исён ўти ичра куймак аро,
Бўлуб дудидин рўзгорим қаро.

Не исён ўти, балки оташкада,
Анга ҳема бу жисми меҳнатзада.

Не оташкадаким томуғдин нишон,
Забоналари кўкка оташфишон.

Гунаҳ шуъласин чун чекиб ул томуғ,
Куюб абри раҳмат нечукким момуғ.

Шарардин кавокиб юзи ўртаниб,
Не кавкаб, малойик пари чўрканиб.

Қарортиб тутун чарх жавфин тамом,
Замона қўюб онинг отини шом.

Демай шом, меҳнат палоси дейин,
Жаҳон кийди мотам либоси дейин.

Гунаҳда мени ўлтурурга қазо,
Кийиб даҳр шахси либоси азо.

Ичин ҳам қаро қайғу ғамнок этиб,
Яқосин доғи субҳдин чок этиб.

Ўкуш тийраликлар аро турфа бок
Ки, чарх этти мушқум саводини оқ.

Саводим баёзиға сўрсанг далил,
Ерур шоми исёнға субҳи раҳил.

Фано пахтаси бил намудор анга,
Кафан риштаси англа ҳар тор анга.

Ажал хайлиға чун ҳужум ортибон,
Адам сори ҳар торидин тортибон.

Нечук бўлмай оҳимдин оташфишон,
Мениким ажал элтгай мўкашон.

Ғамим йўқтур ўлмакда эмгак учун,
Нединким туғар кимса ўлмак учун.

Ва лекин бу жонимға эмгакдурур,
Ки асру ёмон навъ ўлмакдурур.

Мунга тегру андинки, ўзни билиб,
Залолат аро умр зойиё қилиб.

Нафас урмай айлар замон хийралик
Ки, топмай кўнгул кўзгуси тийралик.

Қадам урмайин ғайри бироҳға
Ки, андин тушуб бош тубан чоҳға.

Туну кун харобот аро майпараст,
Қилиб ўзни исён майи бирла маст.

Мусалло гаравда маёло бўлуб,
Ридо гўшаси бодаполо бўлуб.

Бўлуб майкада дайри зулмат асос,
Мен анда қари ғабри ҳақношинос.

Агар мунча юз бўлса расволиғим,
Сияҳрўлуғу бесару полиғим.

Вале сендин узмаймен асло умид
Ки, эрмон қарам баҳридин ноумид.

Бу даргоҳда ҳар ким гунаҳкоррок,
Иноят қилурға сазоворрок.

Муни англағач бўлди ҳолим табоҳ
Ки, уммид ила кўпрак эттим гуноҳ.

Эшиттимки, Ҳоруни2 дарё ато
Демишким, чу афв айласам бир хато.

Агар билсалар халқким бегумон,
Не чоғлиғ топармен фараҳ ул замон.

Топарға иноят била парвариш,
Улус қилмағай журмдин ўзга иш.

Илохий, туман минг бу Ҳорун киби,
Не Ҳорунки, АшқуЗ Фаридун киби.

Сенинг даргаҳингда не бўлғай хасе,
Демай хаски, ул хасдин ўксук басе.

Алар қилсалар мунча арзи карам,
Бу маъразда не навъ атай сени ҳам.

Алар гар шаҳ ўлса, гадомен ямон,
Ўлар вақти сойил ҳамон, шаҳ ҳамон.

Ёрурда қуёш партавидин саро,
Қачон фарқ ўлур фаҳм заррот аро.

Қилур вақт бу зарраларға карам,
Навоийға лутф айла бир зарра ҳам.

Сазо андин ар журму пиндор эрур,
Сен ул қилки сендин сазовор эрур.

Хато айлаганни ҳисоб айлама,
Хатосиға лойиқ азоб айлама.

Карам бирла журмини кам айлагил,
Гару ул қилди камм, лек карам айлагил.

Агар қилмадинг зуҳду тоат насиб,
Ҳабибингдин этгил шафоат насиб.

Ш

Ул Расули амин наъतिकим, рисолат хутбасида муборак алқоби саййид ул-мурсагин келди
ва ул шафеъ ул-музаннинбин васфиким, ҳумоюн сифоти «Ва мо арсалнока илло раҳматан
лил-оламин» ёзилди, алайҳи афзалус- салавот ва акмалут - таҳиёт

Зиҳи анбиё хайлининг сарвари,
Бошинг узра сархайллик гавҳари.

Демай анбиё қавму хайлинг сенинг,
Бори офариниш туфайлинг сенинг.

Тутуб гавҳари зотинг аввал вужуд,
Бўлуб сўнгра мавжуд буду набуд.

Замонеки нурунға бўлмай зуҳур,
Не зулмат бўлуб зоҳир ул дам, не нур.

Чу Ҳақ айлаб ул нурни шамъи жамъ,

Анинг нуридин ёрутуб жамъи шамъ.

Бу машъал чу ўз шуъласин ёрутуб,
Русул шамъи андин ёруғлук тутуб.

Демайким русул, ҳар неким топти рух,
Бу кибритдин борча топиб футух.

Не кибрит, гугирди аҳмар ҳам ул.
Не гугирд, иксири акбар ҳам ул.

Вужудингдин айлаб қазо кимиё,
Мисин олтун айлаб бори анбиё.

Бу сабқатки, зотингға берди Аҳад,
Санга Бул-башар тонг йўқ ўлмоқ валад.

Атолиққа суратда пайванд эрур,
Вале асли фитратда фарзанд эрур.

Ажаб йўқ сен ўлмоқ ато, ул сабий,
Бу маъниғадур дол «Кунтун-набий»¹.

Қачонким, валад бўлса Одам санга,
Бас аҳфод эрур ўзгалар ҳам санга.

Хирадға солиб ажз зотинг сенинг,
Хирад аҳлиға муъжизотинг сенинг.

Чу Мусоға² «Таврот» этиб Ҳақ баён,
Санга ул баён ичра муъжиз аён.

Бўлуб чунки Довуд³ қисми «Забур»,
Сенинг муъжизинг анда айлаб зухур.

Чу Исоға⁴ «Инжил»⁵ нозил бўлуб,
Ҳақ анда сифотингға қойил бўлуб.

Каломеки сендин топиб интизом,
Анинг лафз бар лафзи муъжизнизом.

Нечаким кутуби осмоний келиб,
Борисинда сендин нишоний келиб.

Бўлуб чун зухури валодат санга,
Бўлуб фош нури саодат санга.

Анинг партавидин нечукким куёш,
Мадойин бўлуб Маккаб аҳлиға фош.

Сужудунгға бутлар бўлуб ерга паст,
Анингдекки, бут оллида бутпараст.

Ангаким санга берди мундоқ вужуд,
Бу шукронаға сен ҳам айлаб сужуд.

Сени чунки сожид қилиб кирдигор,
Анга сажда қилмоқ бўлуб ошкор.

Сенинг туғмоғинг равшан айлаб жаҳон
Анингдекки, тукқай қуёш ногаҳон.

Бу иштин фалак топқач огоҳлик,
Санга шахлар узра бериб шоҳлик.

Фалакка бу бахшиш қилурға не ҳад,
Сени Ҳақ шаҳ этмиш азал то абад.

Гувоҳ ўлди тожи футувват мунга,
Далил ўлди муҳри нубувват мунга.

Бу муҳреки нақшин тутуб ул китиф,
Қуёш ичрадур ахтари мунхасиф.

Не ахтарки, бир хотам этмиш нишон,
Ядуллоҳ аро хотам ўлғон ниҳон.

Вужудунгни чун қилди Ҳақ ганжи роз,
Ҳақиқат дуру лаълидин йўқ мажоз.

Қилиб фош маҳфузи асрор фанин,
Заруратки муҳр этти ўз махзанин.

Демай жисмким, ганжи шоҳийдур ул,
Не хотам, нигини илохийдур ул.

Ангаким илик берса мундоқ нигин,
Нигинида тонг йўқ замону замин.

Гини йўқки, ой узра пироядур,
Қуёш устида мушкдин соядур.

Қуёшнинг чу манъ айлади сояни,
Недин соя касб этти бу пояни.

Чу шамъингнинг ўлди адам сояси,
Нечук бўлди бу соя ҳамсояси.

Қилиб ҳар кун ул сояға рашк фош,
Тўкар сарғариб, титраб ашкин қуёш.

Қуёшингғаким банда юз бадрдур,
Ики зулф ики лайлатул-қадрдур.

Демай зулф, ики гесуйи анбарин,
Қарориб алар атридин мушки Чин.

Сабо Чин⁸ сари андин элтиб шамим,
Бўлуб Чин доғи нофаи мушкин насим.

Недин бўлди Чин нофаси мушкфом,
Булардин агар қилмади мушк вом.

Ўрулганда топиб чу тобу шиканж,
Ики анбарин афъи, ул жисм ганж.

Қачонким тарар чоғда тобин очиб,
Сабо барги гул узра сунбул сочиб.

Юзунг сунбули анбаринфом аро,
Саодат тазарви тушуб дом аро.

Қушеким санга бастаи дом эмиш,
Азозилдек фарруханжом эмиш.

Аёғингға тайреки афгандадур,
Агар чуғз бўлсунки, фархандадур.

Бировким эрур ганж вайронаси,
Не ғам аждаҳо бўлса ҳамхонаси.

Аларким ўлумга даво қилдилар,
Асо ташлабон аждаҳо қилдилар.

Очилғоч каломингдин оби ҳаёт,
Ани тўрт бурқаъға солди уёт.

Чу ҳабли матининг аён қилди зўр,
Мунунг айлади аждаҳосини мўр.

Не Мусо-ю, Исоки, бори милал,
Чу шаръинг аён бўлди топти халал.

Зиҳи офтоби рисолатпаноҳ
Ки, анжумдек эттинг русулдин сипоҳ.

Вале чунки хуршидинг этти зухур,
Қавокиб сипоҳин ниҳон қилди нур.

Неким чарху анжум санга жилвагоҳ
Ки, жилванг чоғи Арш⁹ ўлуб хоки роҳ.

Рикобингда човуш ўлуб Жабраил¹⁰.
Бу маъниға меърож шоми¹¹ далил.

Ул ҳумойи баландпарвоз тайронининг суръати таърифидаким, меърож шабистонида кўзи наргиси била кўнгли ғунчаси «мозоғал-басару ва мо таро» жўйборидин шодобдурур ва тақарруб айвонида муқаввас қошлари «қоба қавсайни ав адно» эътиборидин баҳраёб

Не шом ул шабистони фархундафол,
Булуб офариниш узорига хол.

Демай холким, гесуйи мушкрес,
Қилиб офариниш уза мушкбез.

Чу онинг бўлуб ошкоро иси,
Жаҳонни тутуб мушкисоро иси.

Тааний била жунбиш айлаб насим,
Ёйиб мушк зимнида авроқи сим.

Не симин варақ, балки юз ламъа нур,
Қилиб ул шабистонда ҳар ён зухур.

Ул анвордин жирми ғабро ёруб,
Не ғабро, шабистони хазро ёруб.

Фалак гулшани равза бўстонидек,
Сипехр ахтари хулд ризвонидек.

Малойик иниб равшан ахтар киби,
Учуб даҳр даврида шабпар киби.

Бу қушлар жиноҳи ели чун етиб,
Шаётин ғуборини барбод этиб,

Бу янглиғ кеча ул чароғи сипехр,
Юзи тоза гулбарги боғи сипехр.

Қуёшдек улусдин ниҳоний бўлуб,
Ери хужраи уммаҳоний бўлуб

Ки, ногоҳ чоқилди бир тез барқ
Ки, офокни қилди нур ичра ғарқ.

Демай барқким, тойири барқсайр,
Қўлида бир ул навъким барқтайр.

Бири Арш айвонининг тойири,
Бири хулд бўстонининг сойири.

Анга Сидра кохи навогоҳ ўлуб,
Мунга равза боғи чарогоҳ ўлуб,

Келиб ҳосилан Жабраили амин,
Етиб турфа товуси хулди барин.

Буроқи1 сабук сайри қудсий сиришт.
Бўлуб жилвагоҳи риёзи биҳишт.

Фалак сайридин тез ором анга,
Минг иллик фалак сайри бир гом анга.

Қаёнким солиб гом пайки назар,
Юз онча қилиб гоми онинг гузар.

Чу етти паёмовари раҳнавард,
Бўлуб жабҳадин хоки даргаҳнавард.

Юзин меҳрдек айлагач хоксуд,
Ҳабибиға еткурди Ҳақдин дуруд

Ки, ҳижрон бисотин тай этмак керак,
Кўпуб Ҳақ висолиға етмак керак.

Ешитгач бу сўз сойири чархгом,
Равон кўпти бўлмоққа гардунхиром.

Чекиб қосид ул рахшу айландуруб,
Сафар созни қўлдаб, отландуруб.

Чу отланди рокиб, нечукким дарахш,
Бурун сурди Байтул-ҳарам2 узра рахш.

Яна пўяда қўйди Ақсоға юз,
Не Ақсоға юз, чархи аълоға юз.

Ўтуб ҳамли аввалда бу боғдин,
Елу ўт била суву туфроғдин.

Чу жавлонгаҳи бўлди бу тийра фарш,
Бурун ҳамлада фаршдек қолди Арш.

Фалақдин демай ўтмак осон эди,
Қуйиғи тихи бирла яксон эди.

Бурунғидаким ойға қилди видоъ,
Қамар манзили бўлди тақташ-шиоъ.

Чу касб этти ул нури жовиддин,
Қамар пояси ўтти хуршиддин.

Чу рахши икинчига урди қадам,
Аторидға3 синди давоту қалам.

Кўруб уммийи илмлар маҳзани,
Равон илм касб этмак ўлди фани.

Учунчи сори чун шитоб айлабон,
Фалак Зухраға4 эхтисоб айлабон.

Йўлидин қочиб зоҳир этмай суруд,
Равон ёшуруб чодир ичра руд5.

Чу тўртунчи сори таковар суруб,
Қуёшқа бaсе сарзаниш еткуруб.

Бўла олмайин ул шабистонда фош,
Кириб ер тубига уётдин қуёшб.

Бешинчига чун еткуруб гомни,
Қилиб бандаи амри Баҳромни7.

Ки, солиб улус таркидин қинға тиғ,
Қилиб тарк қон тўкмагин бедариг.

Чу олтинчиға еткуруб раҳбари,
Ўқуб хутбаи давлатин Муштарий8.

Дуосиға минбарда чун қўл очиб,
Бошиға фалак нақди анжум сочиб.

Етинчига чун обир айлаб саманд,
Саодатдин ўлуб Зухал9 баҳраманд.

Бўлуб дафъ анинг борча наҳсияти,
Қули бўлуб анинг саодат оти.

Чу айлаб секизинчи сори мурур,
Савобит топиб мақдамидин сурур.

Очиб гулларин ул мусамман чаман,
Боши узра сочиб гулу настаран.

Ҳамал чун анингдек топиб меҳрибон,
Керакмас дебон Мусо янглиғ шубон.

Бўлуб садқаси чархи даввор уйи,
Қилиб давра, андоқки ассор уйи.

Ики пайкар очиб дуосиға эл,
Тонгиб хизматиға ики ерда бел.

Мушарраф қилиб чунки харчангни,
Очиб раҳши темориға чангни.

Қочиб Шер етган замон ул далер,
Қари тулку ул навъким етса шер.

Бўлуб Хўшаға дона гавҳар киби,

Не гавҳар киби, балки ахтар киби.

Аёғиға Мезон қўюб бошини,
Адолат юзидин тузуб тошини.

Чаён нўш сочмоқ қилиб ибтидо,
Етиб нишининг банд-банддин жудо.

Бўлуб қош учидин ишоратнамой,
Бериб қоби қавсайндин мужда Ёй.

Сути Ўчкунинг шираи жон бўлуб,
Анинг қатраси дурри ғалтон бўлуб.

Йўли устида Кубқаким сув сочиб,
Сочар вақти сув йўқки, инжу сочиб.

Фалак деб дамидин тирилганда Хут
Ки, «Субҳона ҳайил-лази ло ямут»¹⁰

Фалак боғи андоқ топиб зебу фар
Ки, бир чарх ўлуб анда ҳар нилуфар.

Чу гарм айлабон чархи атласқа от,
Тўшаб атласин оти оллинда бот.

Чу сайр айлаб ул неча торам сори,
Таковар суруб Арши аъзам сори.

Бўлуб муфтахир Арш анинг зотиға
Ки, наъл айлабон «айн»идин отиға.

Бериб чунки Курсига пирояе,
Уружиға Курси бўлуб пояе.

Мунаввар бўлуб Лавҳ анворидин,
Қилиб шамса хуршид рухсоридин.

Қаламға етиб мақдамидин кушод,
Ёзиб чашмзахми учун «ин якод»¹¹.

Суруб барқсайрини жон мулкига,
Не жон мулкига, ломакон мулкига.

Гузаргоҳи ул дамки Рафраф бўлуб,
Юзидин дамо-дам мушарраф бўлуб.

Ўтуб доғи бир ерга тортиб алам
Ки, бўлмай анга ҳамраҳи ҳамқадам.

Қолиб пўядин пайки афлокгард,
Қадам олмайин рахши гардуннавард.

Буроқин тушуб пайкига топшуруб,
Қадамсиз юруб, пўясиз гом уруб.

Не тўрт аслдин кўнглига ёрлик,
Не олти тарафдин хабардорлик.

Ҳам олти-ю ҳам тўрт мавкуф эди,
Анинг хотири бирга машъуф эди.

Бўйидин вужуди либосин сўюб,
Бошидин таайюн ливосин қўюб.

Вужудин адам гарди айлаб соғинч,
Вужуду адамдин бўлуб кўнгли тинч.

Ўзидин чу жонида қолмай нишон,
Солиб ўзни жонон сори жонфишон.

Ўзидин ўзин токи қилмай халос,
Қила олмайин ўзни жононға хос.

Чу ўзлукни ўздин қилиб бартараф,
Қилиб жилва мақсуд анга ҳар тараф.

Бўлуб рафъ ўзлук аро пардаси,
Падид ўлди ваҳдат саропардаси.

Ниқоб анда етмиш минг этти зухур,
Анинг кўпраги зулмат, озроғи нур.

Ки, рафъ этти борин ҳидоят ели,
Ҳидоят ели йўқ, иноят ели.

Яқинроқ сиғинди висол истабон,
Висол авжиға иттисол истабон.

Неким истабон айлар эрди ҳавас,
Тамомиға Ҳақ еткуруб дастрас.

Ёруб васл хуршидидин айн анга,
Муайян бўлуб қоби қавсайн анга.

Тааллумға етмай «шадидул-қувов»,
Кўзи топти «мо зоғ», ўзи «мо тағо»¹²,

Неча икилик нақши нобуд ўлуб,
Бир-ўқ ваҳдати сирф мавжуд ўлуб.

Қилиб майл уммат низомиға ҳам,
Ёниб «Ли мааллоҳ» мақомиға ҳам.

Қилиб мустамиъликда арзи ниёз,
Топиб Ҳақ таолодин исмои роз.

Агар махфий, ар фош ўлуб Ҳақ сўзи,
Ўзи айтибу ҳам эшитиб ўзи.

Кўруб баҳри ғуфронни чун мавжнок,
Тилаб осий уммат гуноҳини пок.

Бу мақсудини арз қилгон замон,
Талаб бирла топмоқ бўлуб тавъамон.

Чу топиб тилаб топмагонни киши,
Кириб кўнглига авд қилмоқ иши.

Келиб ғунчау боғи ризвон ёниб,
Етиб қатрау баҳри Уммон ёниб.

Топиб ҳар не мақсудким истабон,
Бўлуб борча мавжудким истабон.

Ёниб юз кўюб рахшу йўлдошиға,
Тонилмай етишгач алар қошиға.

Анинг шавкатин беадад топибон,
Неча Аҳмад истаб Аҳад топибон.

Яна секрибон маркаби узра чуст,
Қилиб пўя азми, нечукким нухуст.

Фалак аҳли ичра алоло тушуб,
Малак хайлиға шўру ғавғо тушуб.

Малоик тутуб йўл бошин жавқ-жавқ,
Тамошосида борча кўнглида шавқ.

Жамолиға чун кўзларин очибон,
Табақи нурлар бошиға сочибон.

Анга нур сочмоққа монанд бу
Ки, сочқай киши баҳри Уммонга сув.

Сочиб нуру бори аёғин ўпуб,
Аёғ неки, рахши тувоғин ўпуб.

Чу бир хайл этиб хайрбодиға майл,
Етиб, хайра мақдам, дебон ўзга хайл.

Булар қилмайин авд, побўс этиб
Ки, бир ўзга хайли малоик етиб.

Малакдин тўлуб, баски, ҳар кўл анга,

Нузул этгали боғланиб йўл анга.

Туман минг шарор ичра бир ламъа нур,
Ўкуш хайли нор ичра бир ламъа нур.

Вале нуриға нордин йўқ газанд,
Бўлуб нор ул нурдин баҳраманд.

Бу янглиғ кириб хайли афлок аро,
Гузар қилғали маркази хок аро.

Бошиға анинг эврлуб ҳар фалак.
Нечукким, фалак узра хайли малак.

Чароғиға парвоналардек нужум,
Ўзин ўртамакликка айлаб хужум.

Не парвонаким, борча шамъин тутуб,
Анинг машъали нуридин ёрутуб.

Фалак аҳлин айлаб чу нур ичра ғарк,
Фалакдин иниб ерга андоқки барқ.

Гули чун қилиб тоза бу боғни,
Етиб ғайрати Арш туфроғни.

Тушуб бўлғоч оромгоҳи висок,
Ёниб пайку жаннатқа элтиб Буроқ.

Мунунгдек сафарким эмас халқ иши
Ки, шарҳин анинг айлай олмас киши.

Хирадни не тонг айласа бадгумон
Ки, боштин-оёқ бор эмиш бир замон.

Бориб келмак андоқ топиб иттисол
Ки, бўлмоқ бурун сўнгра лафзи маҳол.

Не ерга етишгай хирад билмаги,
Бор эрса борурдин бурун келмаги.

Даме сайр этардин бийик ҳиммати,
Муродини ҳосил қилиб уммати.

Бориға бериб муждаи шодлиғ,
Гунаҳ интиқомидин озодлиғ.

Навойиға бўлса гунаҳ беҳисоб,
Анга ҳам, гуноҳиға ҳам не ҳисоб.

Шафёъ ўлғон ўлса бу янглиғ расул,
Ҳақ ул навъ ани қилғон ўлса қабул,

Иши неча журм ичра мушкилдурур,
Бағишлангон эл ичра дохилдурур.

Қачон ҳожати бўлғай эрди раво,
Агар топмаса эрди мундоқ наво.

V

Бу «Хамса» такмилидаким, салавати хамса адосидек аввал фажр сажадотидин «Сиймоҳум
фи вужуҳиҳим мин асариссужуд» зумрасиға кирилди ва зуҳр ракаотидин «Варқау
мааррокиин» хайлиға қўшулулди ва аср қиёмидин «Ва иқомас-саловот» жамоатиға юз
қўюлди ва мағриб қироатидин «Икраъ бисми раббикаллази халақ» халқиға бош индурулди
ва эмди ишо ниятидин отил табъни ғафлат уйқусиға борғоли қўймайин

Кел, эй толеъи саъду бахти баланд
Ки, сиздин бўлур одами аржуманд.

Ангаким тушар қайсингиз сояси,
Қуёшдин бийикрак бўлур пояси.

Ангаким етар икингиздин мадад1,
Мададкори Ҳақдур азал то абад.

Карам айлаб ики қўлум қўлдангиз,
Сўз иқлими сори мени йўлдангиз.

Бу водий аро Хизри2 роҳим бўлунг,
Қаён юз кетурсам паноҳим бўлунг.

Бурундин чу кўргуздунгуз ёрлик,
Басе етти сиздин мададкорлик.

Кичик эрканимдин бўлуб қошима,
Улуғ муддао солдингиз бошима3.

Чу олимға келган бийик тоғ эди,
Тоши итигу йўли бўртоғ эди.

Бу бўртоғлик бирла юз печ анга,
Чиқа олмағудек киши ҳеч анга.

Чиқар йўлида тўрт оромгоҳ4,
Бешинчиси мақсад билоиштибоҳ.

Ҳар оромгоҳида юз навъ ранж,
Вале тутқач ором зимнида ганж.

Анга чиқмоқ ўлмай кишининг иши,
Магарким чиқиб бир, ики, уч киши5.

Манга чунки сиздин мадад бор эди,

Не сиздинки, Тенгри мададкор эди.

Чикорға чу қилдим азимат дуруст,
Қадам урдум ул ақба йўлиға чуст.

Қилай деб мақом ул фалакваш сарир,
Итик тош аёғимға эрди ҳарир.

Қадам урмоғим бемадоро бўлуб
Ким, ул хора йўлумда хоро бўлуб.

Қилиб танға осудалиғни ҳаром,
Ҳамул тўрт манзилни қилдим хиром.

Йўлум ичра манзил чу бу тўрт эди,
Чикорим бийик, ўйлаким ўрт эди.

Солиб чун бийик йўлға чиқмоққа хез,
Макон тай қилиб, ўт киби гарму тез.

Не манзилға етгунча гар ранж ўлуб,
Вале баҳра манзилда бир ганж ўлуб.

Қўюлди чу тўртунчи манзилға гом,
Дедимким, қилай тўрт-беш кун мақом

Ки, йўл ранжидин нотануманд эдим,
Тинорға, бәсе орзуманд эдим.

Неча кунки дафъ ўлди фарсудалиқ,
Мизожимға юзланди осудалиқ.

Табиатки хўйи касолатдурур,
Тараддуд анга саъб ҳолатдурур.

Хусусанки товшолмиш ўлғай бәсе,
Қотиғ пўядин толмиш ўлғай бәсе.

Беш-ўн кунчаким бўлдум оромжўй.
Нишоти маю нуқлдин комжўй.

Ҳаво андоқ айлабдур они лаванд,
Тараб танбалу, кому ғафлат тананд,

Ки, жуз майли кому мурод айламас,
Қадам йўлға урмоғни ёд айламас.

Десам азм тарғибиға юз масал,
Анинг дафъиға кўргузуб минг ҳиял.

Йўл эмгаklarин ёд қилғон замон,
Бўлур хотири азм этардин рамон.

Даме бемаю нуқл масрур эмас,
Манга онинг ислоҳи мақдур эмас.

Азимат анга мундин ар қолса кеч,
Не эмгакки чектим, эрур борча хеч.

Хусусанки занжирлар бирла ҳам,
Агар чексалар, йўлга қўймас қадам.

Насихат мизожиға даргир йўқ,
Кучум етмасу ўзга тадбир йўқ.

Ярим йўлда қолмоқ эрур мушкил иш,
Манга тушган иш кимсага тушмамиш.

Бу дostonки сурдум–киноятдурур,
ғараз андин, ушбу ҳикоятдурур

Ки, Ҳақдин ато чу манга бор эди,
Яна бахту иқбол ҳам ёр эди

Ки, чун «Хамса» азмин дуруст айладим,
Камаргоҳиға панжа руст айладим.

Етишмай кўп ул ишта панжамға ранж,
Насиб ўлди беш ганжидин тўрт ганж.

Не васф айлайн, чунки ҳар ким етар,
Тааммул агар қилса, маълум этар.

Ки ганж, ўйла йўқтур Фаридунға ҳам.
Фаридун демай, балки Қорунғаб ҳам.

Ва лекин бешинчида табъи нажанд,
Неча кун бўлуб лаҳвға пойбанд.

Қадах дурдиға қўл узотибдурур,
Аёғи бу лой ичра ботибдурур.

Ани тортмоғликни бу лойдин,
Ҳамул бодаи хотиролойдин.

Неча ўз қошимдин қилурмен хаёл,
Хирад ул хаёлимни айтур маҳол.

Уйеким, ваҳалдин чекар юз киши,
Ани чекмак эрмасдурур мўр иши.

Бу ишдинки табъим ҳаросон эрур,
Агар Тенгри лутф этса осон эрур.

Қачон чекса они иноят кўли,
Илайинда очса ҳидоят йўли.

Талаб йўлида толпина, тирмана,
Не душвор манзилға етмак янағ

Чу Ҳақдин эди ул саодат манга,
Бу душвор иш ичра жалодат манга.

Бу дам ҳамки, мушкилрак ўлмиш ишим,
Ерур Тенгри оллинда-ўқ нолишим.

Агар лутфини айласа ёварим,
Тилимни ёзуғларга узроварим.

Чекиб борча олудалиғдин аёқ,
Тутуб бори беҳудалиғдин қироқ.

Надомат кўзин ашкнок айлабон,
Ҳамул сув била ғусли пок айлабон.

Солиб кўнглума сўз демак ниятин,
Кийиб эғнима доғи сўз кисватин.

Суханварлиғ асбобини соз этиб,
Дури назм сочмоғлиғ оғоз этиб.

Тузай назм мулкида шоҳона базм,
Ҳамул базм сори қилай ёна азм.

Билик тахти узра чиқиб ўлтурурай,
Хаёл элчисин ҳар тараф чоптурурай.

Намудори расми раёсат қилиб,
Ибо айлаганга сиёсат қилиб.

Маоний сипоҳини жон мулкидин,
Не жон мулкидин, ломакон мулкидин,

Ясоқ бирла еткуртайин фавж-фавж
Ки, тутсун черик не ҳазизу не авж.

Йиғилғоч сипаҳ, тарки базм айлайин,
Жаҳонгирлик сори азм айлайин.

Солиб танға сўз жавшану багтарин,
Қўюб бош уза пок назм афсарин.

Минай кўшишу саъй раҳшиға тез,
Сипаҳ зийнатиға қилойин ситез.

Ясолни тузай андоқ ороста

Ки, бир туз чаман сарви навхоста.

Мамоликки, табъ айламиш эрди фатх,
Ул иқлимким бўлмамиш эрди фатх.

Не иқлим, балким жаҳон кишвари
Ки, топмиш эди фатҳи Искандарий.

Скандардек айлаб сипаҳдорлиғ,
Сипаҳни халалдин ниғаҳдорлиғ.

Нечукким, Скандар7 кезиб хушку тар,
Мусаххар қилай назм ила баҳру бар

Ки, яъни чекиб хомаи хушхиром,
Скандар ишига қилай эҳтимом.

Илоҳи Навойға тавфиқ бер,
Қаро шомига шамъи таҳқиқ бер

Ким, ул шоми дайжур офотидин,
Не офотидин, балки зулмотидин,

Чиқорсун Хизр янглиғ оби ҳаёт,
Етурсун Скандар жанобиға бот.

Неча зойил ўлсун ҳаёти анинг,
Тирилсун бу дам бори оти анинг.

VI

Сўз таърифида бир неча сўзким, офариниш дарёсидин бурунги чикқон гавҳари серобдурур ва хилкат сипеҳридин аввалғи тулуъ этган ахтари пуртоб ва бу муносабат билан ҳазрати шайхи Низомий қаддаса сирраҳу маддоҳлиғим, бу ахтарнинг сипеҳри гардони ул эрди ва бу таъриф била Мир Хусрав наввара марқадаҳу авсофиким, бу гавҳарнинг дарёйи

Ичар хайл сўз бодаи софини,
Демак фарз келди сўз1 авсофини.

Будур васфи ичра камолин демак
Ки, бўлмас камолини васф айламак.

Бу таъриф анга бас муважжаҳдурур
Ки, таъриф этардин мунназаҳдурур.

Бийикрак мақом ичра афлокдин,
Не афлокдин, ваҳму идрокдин.

Ул авж узраким сочилиб сўз дури,
Сурайё келиб анда таҳтас-сари.

Вужуд ичра оламға сабқатнамой,
Шараф бирла Одамға рифъатфизой.

Гар ул бўлмаса кимсага йўқ шараф,
Анингдекки, гавҳарсиз ўлғай садаф.

Садаф то гуҳар анда пинҳон эрур,
Анинг хозини баҳри Уммон2 эрур.

Гуҳардин чу холи бўлур ул садаф,
Ерур тенг улу бир қуруғон кашаф.

Башар зотида жавҳари жон ҳам ул,
Ўлук жисмида оби ҳайвон ҳам ул.

Буким жавҳари жон дедим отини,
Қилай жон била бу сўз исботини.

Чу жисм ичра жон йўқтур, ул йўқдурур,
Яна жонға онсиз бу ҳол-ўқдурур.

Башар хайлиға тил тутулғон замон,
Тириклик ҳамон келди ўлмак ҳамон.

Бу ҳамким дедим оби ҳайвон ани,
Қулоқ тутки, шарҳ айлай осон ани.

Ўлук тиргузур бўлса ҳайвон суйи,
Қилур ҳам бу ишни дами Исави3.

Қаю кимсаким, сўз берур жон анга,
Қилур жон фидо оби ҳайвон анга.

Ўлукка гар андин эрур жони пок,
Ва лекин тирикни ҳам айлар ҳалок.

Гаҳи масжид ичра алоло солиб,
Харобот аро гоҳ ғавғо солиб.

Ҳам ул чарх баҳриға дурдонадур,
Ҳам ул баҳру гавҳарға афсонадур.

Башар табъининг ишвагар дилбари,
Назардин ниҳон, ул сифатким пари.

Дилоролиғ анда жаҳон дар жаҳон,
Латофат ани кўздин айлаб ниҳон.

Вале гар тилаб халқ офатларин,
Кийиб савт ила ҳарф кисватларин.

Хулалким жамолин мушаккал қилиб,
Маъоний дуридин мукаллал қилиб.

Юзига бериб зеб санъат била,
Солиб зулфиға тоб диққат била.

Бериб нуктадонлиғ фасохат анга,
Ясаб нуктаронлиғ балоғат анга.

Лутуфдин юзин айлаб ороста,
Бўлуб, ўйлаким моҳи нокоста.

Оғиз равзанидин хиром айласа,
Қулоқ хужрасиға мақом айласа.

Не ўтларки солғай жаҳон ичра ул,
Жаҳон ичра йўқ, инсу жон ичра ул.

Бу ҳол ўлса минбар уза ошкор,
Вараъ аҳлининг кўнглин айлаб фиғор.

Бири нолаи дарднок айлабон,
Бири далқи пашмина чок айлабон.

Бу янглиғки, шарҳ айладим можаро,
Агар зоҳир ўлса харобот аро,

Бир ўт дурдкашларға солғайки даҳр,
Топа олмағай шуъладин ўзга баҳр.

Кўкусга қоқиб юмруғ ўрниға тош,
Уруб ер уза бўрк ўрниға бош.

Дамеким, анга зоҳир ўлмай вужуд,
Гум эрди адам ичра буду набуд.

Не бу ети қандили воло эди,
Не тўқуз сипехри муалло эди.

Адам эрди ҳар неки мавжуд эрур,
Жуз ул зотким, фойизи жуд эрур.

Ҳам ул ваҳдати сирф бўстонидин,
Не бўстон, ҳақиқат гулистонидин.

Бурунроқ насимеки урди нафас,
Ешитгил нафаским, сўз эрдию бас.

Очилди чу ул ел – дам урди нуҳуфт,
Адам ичра юз ғунчаи ношукуфт.

Қаю ғунчаким, гулшани коинот,

Бу жонбахш ел бирла топти ҳаёт.

Нима офаринишда тутмай ўрун
Ки, тебранмиш ўлгай бу елдин бурун.

Қаю вардким, келди анбаршамим,
Ани билки очмишдурур бу насим.

Магар бўлди Рухул-қудс ҳамраҳи,
Ва ё келди анфоси Рухуллаҳи4.

Анинг бирла кони маоний кутуб,
Йўқ арзий кутуб, осмоний кутуб5.

Неча қидмати ортуқ андозадин,
Вале дам-бадам тозароқ-тозадин.

Жаҳон гулшани ичра бу тоза гул,
Қуёш вардидек олий овоза гул

Ки, андиндурур даҳр боғиға атр,
Бори офариниш димоғиға атр.

Вале воқеъ ўлмиш тафовут басе,
Бири гулбун ўлмиш, яна бир хасе.

Бу гавҳардин ўлди тўла ғарбу шарк,
Вале топти қийматда бисёр фарк.

Бировга етишгонга қиймат пашез,
Яна бирга қиймат келиб ганжхез.

Бу ганж олгон ул нодири фардб эрур
Ки, ганжи анинг Ганжапарвард эрур.

Ҳам ул ганжрезу ҳам ул ганжпош,
Бўлуб базлидин даҳр аро ганж фош.

Нечаким очиб ганж тўкмакка қўл,
Вале махзани роз ганжури ул.

Анинг ганжидин ҳар дирам ахтаре,
Яшил куп анга гунбади ахзаре.

Куп остидағи хишт курси қамар,
Вале бошида ташти заррини хур.

Қазо қисмидин етмайин ранж анга,
Бу янглиғ не бир ганж, беш ганж7 анга.

Тутуб ганжи бу чархи нуҳ токни,
Нечукким, қуёш нури офоқни.

Бу янглиғки ганжи маоний тўқуб,
Жаҳон аҳлиға жовидоний тўқуб.

Бу беш ганжидинким жаҳондур тўло
Ки, кўк жавфида доғи йўқтур хало.

Йўқ улким, жаҳонни тўло айламиш
Ки, гардунни ҳам имтило айламиш.

Келиб табъи гардуни олий асос,
Маоний дури анда анжумқиёс.

Бу гардун аро табъи хуршид ўлуб,
Анинг нури оламда жовид ўлуб.

Шиҳоби қалам, чунки айлаб тарош,
Топиб сафҳаи меҳр андин харош.

Аторидки, мавлоийи дарғаҳнишин,
Қачон хома йўнса бўлуб резачин.

Фалак уд сўзида ахгар қилиб,
Малоик ани уди мижмар қилиб.

Не қоғазғаким, килки гавҳарфишон,
Қилиб меҳри заркаш анга зарфишон.

Етиб анда олтинчи кўк зевари,
Ўпуб бошиға санчибон Муштари.

Фалак аҳли ул нома кўрган замон,
Боши узра мисвоке айлаб гумон.

Қуёш чунки нур англамай айнидин,
Ани ёрутуб гарди наълайнидин.

Бўлуб сўз майиға чу ҳуши гаров,
Анга журъакаш йўқ, магарким биров.

Биров йўқки, ҳиндуйи лаъбовари,
Не ҳиндуки, жодуйи донишвари.

Не жодуки, донойи ҳикматмаоб,
Сўзи назм девонидин интиҳоб.

Чучук нуктадин ёпишиб номаси,
Магар найшакардин бўлуб хомаси.

Анга хома нўғи қаранфул киби,
Ва ё сарвиноз узра сунбул киби.

Гаҳ ул сунбули тар қаранфул сочиб,
Қаранфул доғи гоҳ сунбул сочиб.

Сўз ичра анга тезбозорлик,
Бу бозор аро турфа атторлик.

Валек ул дўконеки мавжуд анга,
Сутуну эшик-сандалу уд анга.

Бу атторликда мақосид билиб,
Ани доли дониш Аторид қилиб.

Қачон хома дастонсаро айлабон,
Саводи жаҳонни қаро айлабон.

Чу Ҳиндустондин суруб достон,
Қилиб даҳрни дағи Ҳиндустон.

Сўзи шоҳиди мажлисоройи Ҳинд,
Бу мажлис ичида ўзи ройи Ҳинд.

Демай рой ани, балки юз Кеду рой,
Сазодур анга хокрўби сарой.

Бу ерга чекиб поя хусравлуғи,
Бийик авжида меҳр партавлуғи

Ки, дониш саводида ҳар кимки шоҳ,
Анинг хизматида бўлуб хоки роҳ.

Низомийча гар назми чолок йўқ,
Чу эл мунча – чолок йўқ, бок йўқ.

Сўз авжида гар ул маҳи ховарий,
Бу гар йўқ маҳи ховарий, Муштарий.

Анинг лаълида гар дурахшандалик,
Мунунг доғи дуррида рахшандалик⁸.

Гар ул раҳрав ўлса, бу пайрав келиб,
Гар ул шоҳ, бу доғи хусрав келиб

Ки, жаннат алар маскани то абад,
Навоийға маъниларидин мадад.

Яна ҳам қилиб нақджўлуғ адо,
Бу савдоға урди қадам ҳар гадо.

Вале ҳар бирига бир офат етиб
Ким, ул ком таҳсили манъин этиб.

Анингким бўлуб назм пирояси,

Бу савдони қилмоққа сармояси.

Топиб жузъе суд бирла сурур,
Солиб кўнглига ул сурури ғурур.

Тажовуз қилиб ажзу инсофдин,
Қабартиб ўзин даъвию лофдин.

Чу тарки адаб зул этиб иқтизо,
Сўз айтурға тавфиқ бермай қазо.

Агар нақд ила бўлса ҳам борлиқ,
Анга халқ қилмай харидорлиқ.

Не қоғаздаким нукта айлаб рақам,
Рақам қилмай они яна кимса ҳам.

Киши нақл қилмоққа чекмай насақ,
Бўлуб ул варақ рамл чеккан варақ.

Бу хайл ичра бир номуроде эди
Ки, таҳрир қилғон саводе эди

Ки, гарчи юзи зебдин эрди фард,
Ниёз оҳидин лек топти навард.

Бу маънидин ар зулмат, ар нур эрур,
Сўзи гоҳ тилларда мазкур эрур.

Чу ул чошниға мушарраф бўлуб,
Ўзи жаргаликлардин Ашраф⁹ бўлуб.

Булар чун адам сори кўчмиш эди,
Дегил маснавий оти ўчмиш эди.

Ҳамул боғ аро гул йўқу бўйи ҳам,
Қурумиш эди ул ариф суйи ҳам.

Биҳамдиллаҳ, ул гул топиб рангу бў,
Бир оққан ариққа яна оқти сув.

VII

Сўз дурлари назмида низомийнизом ва такаллум гавҳарлари интизомида хусравкалом
Низомий била Хусрав қойим мақоми, яъни ҳазрати маҳдумий мавлоно Нуриддин
Абдурахмон Жомий¹ мадда зиллуҳул-олий ало мафориқи фарқат-толибин жанобида арзи
ниёз қилмоқ ва изҳори

Биров олди сўз кишварин якқалам
Ки, қилди қаламни сутуни алам.

Қўлиға олиб найза ўрниға килк,

Сўз иклимини сарбасар қилди милк.

Билик авжининг меҳри тобони ул,
Қаю меҳр, сўз жисмининг жони ул.

Чу суръат аро ўт сочиб хомаси,
Яна гарм ўлуб нукта ҳангомаси.

Ҳамул ўтқаким, назм шамъин тутуб,
Маоний шабистонини ёрутуб.

Чу табъидин оқиб маони суйи,
Келиб чашмаи зиндағони суйи.

Ҳамул чашмадин чун су бермак тузуб,
Суханварлик ўлган танин тиргузуб.

Чу истаб тараб табъи озодаси,
Қуюб назм жомига сўз бодаси.

Анинг журъаси элни маст айлабон,
Демай мастким, майпараст айлабон.

Не жомеки, май журъасидин наме,
Тарашшуҳ қилиб, маст ўлуб оламе.

Бу янглиғки жоми маоний тутуб,
Малак хайлиға дўстгоний тутуб.

Бўлуб чун анинг жомидин журъачаш,
Бўлуб чарх сўфилари журъакаш

Ки, машъуф ўлуб жоми мастонаға,
Гаров айлабон хирқа майхонаға.

Янги ойни жоми ҳилолий қилиб,
Нечаким тўла бўлса холи қилиб.

Жаноҳайн ўлуб сукрдин хокрўб,
Гаҳи дастафшон, гаҳи пойкўб,

Бу навъ ўлсалар Арши Аъзам эли,
Не бўлғай, хаёл айла, олам элиғ

Чу ул жомдин оби ҳайвон топиб,
Ўни жон бериб, гар бири жон топиб.

Дема жом ила майки, назми равон,
Еру кўк элин айлади нотавон.

Қаю назм, балким жаҳон офати,
Жаҳон офати йўқки, жон офати.

Ешитмаклиги завқнок айлабон,
Вале дарки маъни ҳалок айлабон.

Ғазал дарду сўзини, ваҳ-ваҳ, не дей,
Деса маснавий, Аллоҳ-Аллоҳ, не дей!

Агар назмдин борча услуб анга,
Бори бир-биридин эрур хўб анга.

Вале маснавий ўзга оламдурур
Ки, таъбиға ҳоло мусалламдурур.

Бўлуб жилвагар таъби кўзгусида
Ки, сабт айлади «Хамса» ўтрусида.

Ерур андин ортуқки, ўксук эмас,
Ел андин дер ортуқки, ўксук демас.

Анинг байтиға гар фузундур адад,
Вале йўқтурур мунда маъниға ҳад.

Неча анда дуржи дақойиқдурур,
Вале мунда дурри ҳақойиқдурур.

Бўлур они баҳру муни кон демак,
Ани кўнгул, аммо муни жон демак.

Бурун жилва айлаб аён «Тухфа»си,
Бериб олам аҳлига жон тухфаси².

Яна «Субҳа»³ жон риштасин тор этиб
Ки, ҳар муҳра бир дурри шахвор этиб.

Чу Юсуф⁴ сўзин ошкор айлабон,
Зулайҳо киби элни зор айлабон.

Чекиб хома «Лайлию Мажнун»⁵ сари,
Юз офат солиб тоғу ҳомун сари.

Бу дамким қилиб хомасин дурфишон,
Скандар ҳадисидин айтур нишон.

Шак эрмаски, фатҳ айлабон хушку тар,
Скандар киби олғуси баҳру бар.

Буқун комил ул навъ мафҳум эмас,
Бурун бор экан доғи маълум эмас.

Биров кўнгли оллиндаким софдур,
Агар заркаш, ар бўрёбофдур.

Агар бўлса ўз фаннида бебадал,
Ғаниматдур ул борчаға филмасал.

Бировким анга нафас қудсийсифот,
Нафас бирла ўлганга бергай ҳаёт.

Қаю кимсаким аҳли идрокдур,
Анга жон фидо қилса не бокдур.

Агар нуктаи жонфизоси анинг,
Бу навъ ўлса, юз жон фидоси анинг.

Ало, токи жон бўлғай инсон била,
Тирик бўлғай инсон доғи жон била.

Ҳадисини эл жониға воя қил,
Ҳамул воядин жонға сармоя қил.

Бу сармоядин бизга коме етур,
Лаболаб майи васли Жомий етур

Ки, Жомийға ўзни қилиб журъакаш,
Сўз айлай адо, масту девонаваш.

VIII

Иноят қуёши васфидаким, файз матлаъидин тулуъ этса, тарбияти хорани ёқути обдор ва
лаъли оташин қилур ва ҳидоят саҳоби таърифидаким, жуд ҳавосидин иртифоъ тутса,
таквиятидин туфроктин лолаи сероб ва гули оташин очилур ва ўзининг кўнгли хораси ул
қуёш партавин топқонин демак

Бировким, эрур ёвар иқбол анга,
Не иш қилса фархундадур фол анга.

Қаю ишгаким ройи озим бўлур,
Зафар ёру давлат мулозим бўлур.

Агар қилса хармуҳра дарйўза ул,
Бўлур кирса илгига феруза ул.

Тикон сориким қўл узотур нухуфт,
Қўлиға кирар ғунчаи ношугуфт.

Агар ойға тушса кўзи, кун бўлур,
Қадам кўйса туфроққа, олтун бўлур.

Қаро афъи ар етса онинг қўли,
Бўлур коми гулчехранинг сунбули.

Булут бошиға етса ёмғур сочар,
Ғалатдурки ёмғур сочар, дур сочар.

Вале иш керак буйла фарзонаға,
Бу янглиғ атоёда шукронаға

Ки, фориғ бўлуб халқ бедодидин,
Фароғ истамай додгар ёдидин.

Жафоси анинг дўстға етмагай,
Қаю дўст, душманға жавр этмагай.

Демай жаврким, қилса аъдоси жавр,
Анга бўлмагай тортмоқ кийна тавр.

Жафо ўтрисида вафо айлагай,
Ва гар бухл кўрса ато айлагай.

Неча топса дунё матоъиға ком,
Анинг ҳифзиға қилмагай эҳтимом.

Дема, Ҳақ неким еткурур – найлагай,
Борин Ҳақ ризосида сарф айлагай.

Ўзига аро ерда кўрмай вужуд,
Бу шукронаға Ҳаққа этгай сужуд.

Атоёни англаб, мусаббиб иши,
Ўзин билмагай ўрта ерда киши

Ким, ўтруда етгай анингдек футух
Ки, шарҳиға бердим юкорроқ вузух.

Булут элга дурдин атокеш эмас,
Ҳақ эҳсонидур, ул сабаб беш эмас.

Тугангач сочар файз амтор анга,
Ҳавода яна борму осор ангағ

Шукуфа чоғи елки сочқай дирам,
Бўлурму демак елни соҳибкарамғ

Қазодин анга ҳар не марқум эрур,
Чу тутти вужуд ўзга – маъдум эрур.

Манга Тенгридин бўлди рўзу бу ком
Ки, ҳар ишгаким айладим эҳтимом,

Ҳусулиға онинг узотқунча қўл,
Сухулат била қўпти оллимдин ул.

Муродим агар хорабунёд эди,
Бўлуб гард оллимда барбод эди.

Йўлумда неким аждаҳолик килиб,

Кўлумда мададга асолик қилиб.

Бузуғ соясида қилиб дафъи ранж,
Тушумга кириб махфи оллинда ганж.

Кўруб Тенгри лутфин фалак чоғлик,
Нечук қилмай ўтруда туфроғлик!

Неча шукрига сажда қилсам нажанд,
Мени чунки айлар фалакдин баланд.

Сужуд ичра бу суд тутса вужуд,
Ерур бевужуд улки қўйғай сужуд¹.

Бу мужмалки килк этти таъвил ани,
Ешитсанг қилай эмди тафсил ани.

Борин айтмоқ гар эмас дилпазир,
Вале шарҳи мақсуддин йўқ гузир

Ки, чун Ҳақдин ўлди иноят манга,
Карам айлади бениҳоят манга.

Улуғ комлардин эдим бахтиёр
Ки, йўқ эрди анда манга ихтиёр.

Не тонг бўлса кўпдин-кўп ар қайғулук,
Тамаъ бўлса кимга улуғдин-улук.

Ва лекин не ғам Тенгри айлаб карам,
Улуғ муддао берса, мақсуд ҳам.

Ғаразким, чу назм ўлди туҳмат манга,
Ўйилди жаҳон ичра шуҳрат манга.

Ғазал тарзиға аввал айлаб ситез,
Жаҳон ичра солдим улуғ рустахез.

Ўқур вақти аҳли саломат муни,
Кўруб олам ичра қиёмат куни.

Ҳар аснофи зикри эмас шаънима,
Билур ҳар киши боқса девонима².

Вале қониъ ўлмай ушоқ ишга ҳеч,
Димоғимда эрди улуғ печ-печ³.

Не майдон аро сурсам эрди саманд,
Ҳавосин кўнгул қилмас эрди писанд.

Не бўстонки сайр ичра мавжуд эди,
Ҳақоратдин оллимда мардуд эди.

Хаёлимда кишварситонлиғ кириб,
Мамоликда соҳибқиронлиғ кириб.

Бу андешадин эрди кўнглумда шайн
Ки, бўлди кўнгул мойили хамсатайн.

Чу машғул бўлдум тамошосиға,
Ўтуб водию тоғу дарёсиға.

Ёримчук кўруб сайр тарк этмадим,
Ере қолмадиким – анга етмадим.

Жаҳоне кўрунди кўзумга ниҳон,
Ниҳон, балки ҳар байти ичра жаҳон.

Қаю гўшаким, нозир ўлдум даме,
Назарға эди жилвагар оламе.

Вале тоғининг тиғи ул навъ тез
Ки, кўк хам бўлуб, айлаб андин гурез.

Итикликта ҳар хора тоше анга,
Камарда келиб «дурбоше» анга.

Бўлуб лола қон, сабза тиғи ҳалок,
Гиёҳи доғи сарбасар захрнок.

Халойиққа отмоққа санги бало,
Етак ҳам тўло анда, ҳам қўл тўло.

Тўло ғорлар аждаҳойи дамон,
Дами ўйлаким аждаҳойи замон.

Ютарға чу оғизлари очилиб,
Шарори бало ҳар тараф сочилиб.

Ул ўтқа ўтун тишларидин қалаб,
Забона тилидин фалакни ялаб.

Яна баҳри заххори андоқ амиқ
Ки, анда фалак жунгидек юз ғарик.

Убур айлаб ул ён бало сарсари
Ки, мавжи бало юзланиб ҳар сари.

Юбон қўк юзин хайли қўлок анга,
Хубоб англаниб гўё афлок анга.

Бало селидин мавжи хунхорроқ,
Наҳанги ажалдин ситамкорроқ.

Яна даштининг сатҳи андоқ васеъ
Ки, етмай қироғиға чархи сареъ.

Бало манзили марзу буми анинг,
Ажал шахсин ўртаб самуми анинг.

Дема девбод, андаким бори дев,
Югурмакта саргашта ҳар сори дев.

Ҳамоқат топиб чун кўруб тул анга,
Бу дашт ичра бози бериб ғул анга.

Қум ичра топиб ул биёбон гуми,
Машаққат ҳисоби биёбон қуми.

Кишиким боқиб ошқору ниҳон,
Кўруб бўйла меҳнат жаҳон дар жаҳон.

Назарға келиб ганжи беинтиҳо,
Вале ҳар бири узра юз аждаҳо.

Бўлуб чун бу оламға нозир даме,
Манга юзланиб ҳар замон оламе.

Қилиб ёд даъвою лофимни ҳам,
Соғиниб бурун дер газофимни ҳам.

Уятқа солиб бўйла ҳолат мени,
Ҳалок айлабон бал хижолат мени.

Гаҳи юзланиб ул сўзумдин уёт,
Сўзумдин демайким, ўзумдин уёт.

Гаҳи дебки, йўқ даҳли имкон мунга,
Тасарруф қила олмоқ инсон мунга.

Бу андеша кўнглумда қўймай қарор,
Ҳалок айлабон ажз ила изтирор.

Ўзумдин ишим яъси жовид ўлуб,
Ишимдин кўнгул доғи навмид ўлуб.

Қулоғим бу ҳолат аро бир хуруш –
Ешиттики, дер эрди фаррух суруш

Ки: «Ей булбули зори алҳонсаро,
Вале сўз риёзида дostonсаро.

Наво ичра минг лаҳнсозинг қани,
Дасотини хотирнавозинг қаниғ

Санга онча Ҳақ лутфи воқеъдурур

Ки, то турк алфози шоеъдурур.

Бу тил бирла то назм эрур халқ иши,
Якин қилмамиш халқ сендек киши.

Санга турк ақолимин айлаб рақам,
Азалда насиб айламиш якқалам.

Насиб этти айлаб сени марзбон,
Синони қалам бирла тиғи забон.

Ки, бу мулк аро қахрамон бўлғасен,
Улус ичра соҳибқирон бўлғасен.

Бу йўл қатъидин тоймоғинг не эдиг
Кўруб «Хамса» сустоймоғинг не эдиг

Қаю ишки, бўлмиш муяссар санга,
Бўлурму бу андеша бовар санга

Ки Ҳақ лутфи бўлмай бўлуб эркин ул,
Ул очмай ёруб эркин оллингда йўлғ

Не ишгаки эл сундунг, ул4 тутти эл,
Муни ҳам аларнинг яна бири бил.

Агар очмаса Ҳақ ҳидоят йўли,
Ва гар тутмас ўлса иноят қўли.

Ким, ўлғай заиф одамизоди хас
Ки, ишта тавонолиғ этгай хавас.

Хусусанки, сен барчадин пастсен,
Демай хаски, туфроққа ҳамдастсен.

Ҳам элдин санга кўпрак афкандалик,
Ҳавосингга доғи парокандалик.

Не кўнглунгда қувват, не жисмингда зўр,
Нечукким, оёғ остида қолса мўр.

Босилғочки янчилса мўри заиф,
Не иш қилғали бўлғай, оё, ҳарифғ

Агарчи сен ул мўри пажмурдасен
Ки, даврон жафосидин озурдасен.

Вале Ҳақдин ўлса иноят санга,
Тулуъ этса меҳри ҳидоят санга.

Неча мўр эсанг бахт ўлуб раҳнамун,
Санга аждаҳоларни қилғай забун.

Кўнгулдин тавахҳумни айлаб адам,
Илик ишга ур, йўлга қўйғил қадам!»

Чу хотиф манга бу нидо айлади,
Мен этган адони адо айлади5.

Шукуҳ онча юзланди жоним сари,
Тавон ҳам тани нотавоним сари

Ки, бўлди назар наргиси боғча,
Кўнгул ғунчасин худ не дей, тоғча.

Етиб ғайбдин чун бу неру манга,
Бўлуб сўз демак майли асру манга.

Қазодин кўруб гарм ҳангомани,
Йўнуб «Хамса» таҳририга хомани.

Кўнгул ичра шавқ ўтига иштиол,
Кўнгулсизга назм этгали иштиғол.

Не янглиғки бор эрди қилдим шуруъ,
Нечукким мурод эрди топти вукуъ.

Қаламни чу қоғазнигор айладим,
Кўп аъжубалар ошкор айладим.

Не ғоятки табъим ҳаросон эди,
Юз онча битир вақт осон эди.

Гухар ул қадар сочтим офоқ аро
Ки, жавф ўлди гум бу куҳан тоқ аро.

Давотимки, очти дўкони гуҳар,
Дўкони гуҳар йўқки, кони гуҳар.

Ҳамоноки юр чоғда лосин анинг,
Силоя қилурда қаросин анинг.

Томизғонда ҳар қатрае су анга,
Су ўрнида томғондур инжу анга.

Қаю қатра сув, балки дарёи жарф
Ки, қилмиш анга Ҳақ давотимни зарф.

Давот эрмас ул ўзга олам дегил,
Не олам, ани чархи аъзам дегил!

Гар ул чархдин йўқ нишоне анга,
Недур юз жаҳони маони анга.

Бўлуб килким андоқ диловар наҳанг
Ки, баҳри маонийда қилмай даранг.

Қаёнким бу сувда тавоф айлабон,
Суни жунг янглиғ шикоф айлабон.

Маалқисса: айтурда ул маснавий,
Агарчи бор эрдим алар пайрави.

Вале дер замон қайси бир дафтарин,
Сочиб баҳри андешанинг гавҳарин.

Анга зебу зийнатлар эттим фузун
Ки, васфи эрур шарх этардин узун.

Камм афсона килк этти таҳрир анга
Ки, йўл топмамиш хатти тағйир анга.

Чу Ҳақдин эди келди поку силиғ,
Қаю ергаким бўлди ортуқсилиғ.

Бу янглиғ етиб тўрти итмомиға,
Бири етмамиш эрди анжомиғаб.

Шуруъи доғи нопадидор ўлуб
Ки, тағйир вазъиға душвор ўлуб.

Латойиф топилмас эди онча ҳам,
Яна тўртига лоҳиқ ўлғонча ҳам.

Кўнгулда топилмасдин озор эди,
Ва лекин топар фикрида бор эди.

Мунга тегруким назм элининг шаҳи7,
Бу иш борча душворининг оғаҳи.

Сафо базмининг софи ошоми ул,
Бу дайр аҳли сарҳалқаси Жомий ул.

Ешиттим, килиб зеб дафтар сўзин,
Қилур назм гўё Скандар сўзин.

Вале қилмайин майл ҳолотиға,
Шуруъ айламиштур мақолотиға.

Қўюбтур тавориху афсонасин,
Битийдур деган дурри яқдонасин.

Бу сўздан манга юзланиб шодлик,
Топиб хотирим ғамдин озодлик

Ки, топтим дуреким талабгор эдим,

Бериб умр накдин харидор эдим.

Ким ул достон сори чун боққамен,
Кўп ортукси зевар анга тоққамен.

Чу Ҳақдин бўлуб лутф зоҳир манга,
Насиб ўлди мундоқ жавоҳир манга.

Йўнуб хома, коғаз нигориш қилай,
Ҳам ул достонни гузориш қилай.

Скандар жаҳондори кишварситон
Ишидин чу назм ўлса ҳар достон.

Сўзидин доғи яхши тақриб ила,
Ҳам ул достон зайлида зеб ила,

Сурай ҳикматосо мақолотини,
Сўз ичра ажойиб хаёлотини.

Бериб достон зеби элга фиреб,
Сўзидин фиреб ўлғай ортукси зеб

Ки, фарзоналар деб кўп афсона ҳам,
Сўзин назм этибдур бу фарзона ҳам.

Қадам урсам ушбу ики йўлга мен,
Неким борча дебдур, демиш бўлғамен.

Бўлуб гарм не ҳарза сўзлар дедим,
Магар маст эдим, йўкса мажнун эдим.

Бу дамким хирад мендин огоҳдур,
Сўзум борча астағфируллоҳдур.

Ҳақ этгай мунга доғи илгим қавий
Ки, бўлғаймен ул хайлнинг пайрави.

Алардин қачон етмагунча мадад,
Манга нома сабт этгали қайда ҳадф

Агарчи бу сўзни улус кам билур,
Вале мен билурмен, Худо ҳам билур.

Ки, айлаб ярим тунлар уйқу ҳаром
Ки, Ҳақ саждасиға қилурмен қиём.

Аларнинг равони пуранвориға,
Бу бирнинг доғи қуввати кориға8,

Қилиб фотиҳа хатми ихлос ила,
Кўзум баҳрида жисми ғаввос ила,

Қилурға ниёзимнинг исботини,
Тутуб бошқа-бошқа алар отини,

Тазаллум юзидин тазарруъ қилиб,
Мадад ҳар биридин таваккуъ қилиб.

Булардин сўнг илгимга олиб қалам,
Неким хотир истар қилурмен рақам.

Ишим тобу ошуби пинҳон эмас,
Қалам сафҳаға қўймоқ имкон эмас.

Булар йўкки, ҳар кимки назме демиш,
Ва ё бу жамоатқа дохил эмиш.

Бориға ниёзу дуодур ишим,
Алардин мадад муддаодур ишим.

Чекармен алар жоми шавқини хуш⁹,
Вале пир Жомийға мен дурдкаш.

Кетур соқиё, ул каёний қадах,
Тағореки, дегайлар они қадах

Ки, оғзимға қуйғон дам-ўқ сипқорай,
Оғиз андин олғоч, ўзумдин борай!

Муғанний, суруди ҳарифона чек,
Бир ун бирла тек турмағил, ёна чек!

Дема сўз, мени айла масту хароб
Ки, тонгла сўз айтурға қилғум шитоб!

Навоий, неча соқийи шангдур,
Муғанний доғи дилкашоҳангдур.

Ўзунг асрағайсен ичар чоғда роҳ
Ки, куллий иш оллингға тушмиш сабоҳ!

IX

Анингдекки, анбиёи мурсал анжумани анжумиға Муҳаммади арабий «айни»дин қуёшлиқ
аён бўлди, салотини олий хайлида доғи Шоҳи ғозий¹ вужуди божудидин ҳамул ҳол зоҳир
бўлгондин шаммае зоҳир қилмоқ халладаллоҳу мулкаҳу ва султонаҳу ва аъло шонаҳу

Азал субҳиким, мавж уруб баҳри жуд,
Бериб офаринишқа нақши вужуд.

Рақам топибон чархи мийно доғи,
Анинг жавфида жирми ғабро доғи.

Вале кўпраги сувға макрун бўлуб,
Башар маъмани рубъи маскун бўлуб.

Ясаб чунки ҳам дўзаху ҳам биҳишт,
Башарни қилиб зишту зебосиришт

Ки, эл қисми кому бало айлағай
Ким, ул ики уйни² тўло айлағай.

Бу суратқа бўлғоч азалдин қазо,
Қазо элга бу навъ этиб иқтизо

Ки, бўлғай тафовут арода баса,
Бу бир тўбийи равза, ул бир хаса.

Заруратки, атвор ўлуб мухталиф,
Ҳар эл бир сифатқа бўлуб муттасиф.

Жаҳон ичра ғавғойи хайли башар,
Низоъ узра солғай баса шўру шар.

Агар бўлса баъзиға огоҳлиғ,
Бўлуб лек кўпракка гумроҳлиғ.

Солурға залолат тунига зиё,
Алар ичра ирсол этиб анбиё.

Кераклик учун забту ойин доғи,
Қилиб насб аларға салотин доғи.

Вале анбиё ичра андоқки, шоҳ
Муҳаммад келиб, ўзга – хайлу сипоҳ.

Анинг умматидин салотинда ҳам,
Биров келди шоҳ, ўзга бори хидам.

Қаю шоҳким, довари тахтгир,
Не довар, шаҳаншоҳи гардунсарир.

Бори шоҳларнинг сарафрози ул,
Шаҳи шаръойин Абулғози ул.

Вужудидин офоқ аро зебу зайн,
Улус хон бин хони Султон Ҳусайн³.

Отиға қазо: «дома ихсонаҳу»,
Ёзиб «халладаллоҳу султонаҳу»⁴.

Жаҳон халқидин поки зоти ғараз,
Бу жавҳар келиб, офариниш – араз.

Бу аъроз аро жавҳари зот анга,
Қилиб пок гавҳарлик исбот анга.

Жаҳон дуржи ичра самин гавҳар ул,
Сипеҳр авжи узра мунир ахтар ул.

Бўлуб қадри боғи фалак олами,
Мунир анжум ул боғнинг шабнами.

Дема боғ, фаррух шабистон дегил,
Бу шабнам била кавкабистон дегил.

Не кавкаб, ани жолаи ноб де,
Дема жолаким, кирми шабтоб де.

Чу шабнам десам жавҳари жон эрур
Ки, ҳар қатра дарёи эҳсон эрур.

Ки аъдосидин юз туман минг фарик,
Ҳамул баҳр қаърида бордур ғарик.

Анинг кирми шабтобидур ахгаре,
Демон ахгареким, эрур аждаре.

Ёруғлуғки атрофин онинг тутуб,
Ани оғзининг шуъласи ёрутуб.

Аду бўлса бу чархи гардон анга,
Чекиб бир нафас ютмоқ осон анга.

Агар ройининг меҳри кўргузса тоб,
Қуёш заррадек айлабон изтироб.

Не тонг гар қуёш изтироб этса фош,
Анга чунки ҳар заррадур бир қуёш.

Агар базми айши тузулса, сипеҳр
Тўқуз хон келиб, анда бир курс – меҳр.

Топиб олам ул хонларидин хўриш,
Анингдекким ул курс ила парвариш

Сахоси чу зоҳир бўлуб баҳру кон,
Тутуб туфроғу тош ичинда макон.

Не баҳр ичра бир дурри ғалтон қолиб,
Не кон ичра бир лаъли рахшон қолиб.

Бўлуб баҳр девонау талхком,
Яқосида сочқон кафига мақом.

Вале кон гадолиғ топиб чораси,

Гадолардек атрофида хораси.

Олиб баҳру коннинг чу сармоясин,
Ики нотавоннинг ясаб воясин.

Қўлин баҳр ила кон мисоли дегил,
Саҳодин алар таври холи дегил.

Атоси қилиб баҳру конға жафо,
Анга баҳру кон доғи қилмай вафо.

Гули хулқи андоқки, боғи биҳишт.
Суйи чашмаи зиндағони сиришт.

Гули атри юз йилчилик йўл кетиб,
Юз иллик ўлук жон топиб, чун етиб.

Суйинким Ҳақ айлаб зилоли ҳаёт,
Бутуб борча андин ниҳоли ҳаёт.

Қилиб чунки бўлса балоғатшиор,
Масиҳодин анфоси жонбахши ор

Ки, бўлғоч Масиҳоға ул муддао,
Тазарруъ била айлабон юз дуо.

Юзидин бириким бўлуб мустажоб,
Ани халқ Жонбахш айлаб хитоб.

Чу ул нукта сурмакка оғзин очиб,
Демай жон бериб элгаким, жон сочиб.

Анингдек улус нутқидин жон топиб
Ки, ўлган киши оби ҳайвон топиб.

Дамидин топиб бир, агар минг ҳаёт,
Қуёшдин нечукким ёрур коинот.

Чучук тил била нўш этиб элга баҳр,
Қиличи тилидин томиб лек захр.

Қилич йўк, ҳилоли дурахшанда ул,
Чопар вақтида барқи рахшанда ул.

Агар барқ эмас, нега тушган замон,
Суға етмайин бўлмай андин амонғ

Бало абридин тушгач ул илдирим,
Кўруб Дашти Қифчоқдин5 то Қирим.

Ўқи разм вақти чу топиб кушод,
Адув жони танға дебон хайрбод.

Анинг нўгига моний ўлмай зирих
Ким, ул хасм кўнглидин очиб гирих.

Очилғоч гирих турмайин анда кеч,
Демай кечким, қилмайин макс ҳеч.

Кўруб манзили тийра етган замон
Ки, етмак ҳамон анга, ўтмак ҳамон.

Синониға гар худ қатиғ хорадур
Ки, бағри анинг нўгидин ёрадур.

Учи қатра сувдин топиб чошни,
Не тонг гар тешар қатра сув тошни.

Тешарда алар хора бор онча фарқ,
Сув андоқки ёмғур, бу андоқки барқ.

Чу разм ичра рахшиға жавлон бериб,
Адув чун кўруб ваҳмдин жон бериб.

Қилиб хасмин бир-бир ул девзод
Анингдекки, хошокни девбод.

Тушуб чун вағо оламиға даме,
Даме саъй этиб, фатҳ ўлуб оламе.

Олиб оламе, айлаб аъдони рафъ,
Бу ишдин бўлуб олам аҳлиға нафъ

Ки, олам футуҳида ҳар не етиб,
Борин олам аҳлиға эҳсон этиб.

Чекиб фитна яъжужига бир сари,
Қилич шаклидин Садди Искандарий.

Гар ул ожири сушт бунёддин,
Темурдин бу, йўқ-йўқки пўлоддин.

Скандар неча руст боғлаб тилисм,
Бу айлаб тилисмин ушотмоғни қисм.

Ушатмоғта зойий қилиб ранжини,
Муроди сахо айламак ганжини.

Анингб кўзгуси гар жаҳон кўргузуб,
Мунунг кўзгудек ройи олам тузуб.

Анинг мушкилотин ҳаким этса ҳал,
Мунинг мушкилотин ҳакими азал.

Гар ул оби ҳайвон тилай жон бериб,
Мунунг нуктаси оби ҳайвон бериб.

Гар ул саъй бирла олиб хушку тар,
Бу бесаъй базл айлабон баҳру бар.

Ало, то Скандардин ўлғай нишон,
Муни тут жаҳонда Скандарнишон.

Мутеъи қилиб баҳр ила барни ҳам,
Бару баҳр олғон Скандарни ҳам.

Мулозимларини Скандарфар эт,
Адолат уйин Садди Искандар эт.

Аёқчи, тут ойнагун соғаре,
Не соғарки, миръоти Искандари!

Ҳамул кўзгу бирла кўзум равшан эт,
Кўнгул ғунчасин, ўйлаким гулшан эт.

Муғанний! Чу гулшанда базм ўлди рост,
Будур хостким тузсанг оҳанги «Рост»!⁷

У оҳангдин бизни қилсанг хушон
Ки, бўлсоқ сарандозу доманфишон!

Навоий, чу базм ўлди ороста,
Қадаҳдин тутуб моҳи нокоста.

Бу шоҳона мажлис аро бода ич,
Ва лекин қачон тутса шаҳзода, ич!

Х

Хилофат тахтининг тожи зебандаси ва салтанат тожининг мулк бахшандаси, жаҳондорлиғ
кишварининг соҳиб сарири ва жаҳонкушоилиқ сипеҳрининг меҳри мунири Султон
Бадиуззамон¹ баҳодир мадҳида.

Хирад боғининг сарви озодаси,
Замон аҳлининг шоҳу шаҳзодаси.

Ҳаё гулистонида абри мутир,
Адаб осмонида меҳри мунир.

Асолат сипеҳрида рахшанда меҳр,
Адолат жаҳониға олий сипеҳр.

Саодат баҳорида озода сарв,
Шараф гулшанида хиромон тазарв.

Сахо равзасида гулафшон насим,
Ато вардида рухпарвар шамим.

Камол авжининг хусрави анжуми,
Ҳамул анжуман айнининг мардуми.

Вафо гулбунининг очуқ варди ул,
Сахо баҳрининг жавҳари фарди ул.

Келиб салтанат айну, ул нури айн,
Бадиуззамон ибни Султон Ҳусайн.

Зиҳи хилқатинг нур, бал руҳи пок,
Малак зикри шаънингда руҳи фидок.

Малоиксифат пок зотинг сенинг,
Малакваш жамеъи сифотинг сенинг.

Йиғиб яхшилиқ бирла яхши қилиқ,
Қилиқдек бошингдин аёқ яхшилиқ².

Латофат ниҳон истаб аҳли жаҳон,
Жаҳони латофат сен айлаб ниҳон.

Ниҳон лутфунг ар бемадоро бўлуб,
Ёшурғон сойи ошкоро бўлуб.

Қуёшким, эрур нур сочмоқ иши,
Нетиб нур ила они ёпқай киши.

Сўзунгдин етиб элга қути ҳаёт,
Хизр суйини гум қилиб ул уёт.

Гар ул сув бериб Хизр умрига мад,
Бу сўздин улусқа ҳаёти абад.

Чу би хосият бўлмайд ул сув аро,
Ниҳон айлаб ўзни қоронғу аро.

Сўзунг айлабон умр бахшандалик,
Юзунгдин халойиққа фархандалик.

Йўқ улким, мутеъ аҳли бийниш санга
Ки, маъмури амр офариниш санга.

Йўқ улким бўлуб амру фармон била
Ки, умрунға айлаб дуо жон била.

Ешитган малаксон сифотинг сенинг,
Дуо бирла истаб ҳаётинг сенинг.

Фалак ҳимматинг авжи оллинда паст,

Фалак аҳли худдомингга зердаст.

Қўлунг ҳиммат авжида чун очилиб,
Нужум ул дирамким, куйи сочилиб.

Ешик хайли они қабул этмайин
Ки, жамъ айламакка нузул этмайин.

Дирам йўқки, баҳри кафинг дур сочиб,
Саҳоб, ўйлаким ерга мўлдур сочиб.

Бу янглиғ ёғинлар била ул саҳоб,
Бериб чарх бўстониға обу тоб.

Тун ул бўстон ичра сунбул киби,
Вале кун очилғон сариғ гул киби.

Ёйиб сунбули мушк исин даҳр аро
Ки, даврон шабистонин айлаб қаро.

Чу сориғ гулин чарх боғи очиб,
Табак бирла оалмға олтун сочиб.

Анингдекки бўлғонда ул зарфишон,
Етиб борча оламға андин нишон.

Ало, то куёш зарфишон ўлғуси,
Саҳоб илги гавҳарфишон ўлғуси.

Қадаҳ – базми айшинг аро зарнигор,
Жавоҳир қилиб они гавҳарнигор.

Тўлуб ул қадаҳ лаъли рахшон била,
Не рахшанда лаъл, оби ҳайвон била.

Сен ичмакка айлаб анга илтифот,
Дамо-дамки бўлсун мумидди ҳаёт.

Кетур соқий, ул майки рахшандадур,
Анинг нашъаси файз бахшандадур.

Кўнгул масканин лавнидин гулшан эт,
Назар ҳужрасин тобидин равшан эт.

Муғанний, суруде чек андоқ баланд
Ки, тушсун сипеҳр аҳлиға дилписанд!

Унунг савтини олий овоза эт,
Сўз овозасин кўнглума тоза эт!

Навоий, сўз айтурда фарзона бўл,
Чу иш бошингга тушти, мардона бўл!

Баҳона тариқини барбод қил,
Суруб дoston, нукта бунёд қил!